

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ: КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 343.98

Єфімов М.М. ©
кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-1-156-160

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

Висвітлено деякі аспекти розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Розглянуто першочергові слідчі (розшукові) дії, а також діяльність слідчого під час їх проведення.

Ключові слова: військовослужбовець, тактичні операції, першочергові слідчі дії, слідчі дії.

Постановка проблеми. Початковий етап будь-якого кримінального провадження складається з ряду взаємообумовлених дій, які пов'язані загальною метою: якнайшвидше виявлення підозрюваного та доказ його вини. Не є винятком і розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Чітко визначений порядок проведення слідчих (розшукових) дій дає уповноваженій особі певний алгоритм, який вона може застосовувати як шаблон. Зрозуміло, що кожне правопорушення та його розслідування є індивідуальним, тому кінцевий результат справи залежить від конкретної слідчої ситуації та вмінь працівників правоохоронних органів.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Взагалі дослідженням слідчих (розшукових) дій займалися такі науковці: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, І.О. Возгрін, А.Ф. Волобуєв, А.В. Іщенко, О.Н. Колесніченко, В.С. Кузьмічов, В.К. Лисиченко, М.В. Салтевський, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та інші. Але в їх роботах не розглядалися слідчі (розшукові) дії на початковому етапі розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Наше дослідження є комплексним підходом до їх визначення крізь призму дослідження різних думок науковців та емпіричного матеріалу. Адже в провадженні деяких слідчих (розшукових) дій відбулися певні зміни, що зумовлено соціальними, політичними та економічними змінами в суспільстві останніх десятиліть.

Метою даної статті є дослідження слідчих дій, що проводяться на початковому етапі розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, а також визначення діяльності слідчого щодо їх провадження.

Виклад основного матеріалу. Особливості підготовки і проведення окремих слідчих (розшукових) дій посідають важливе місце в методиці розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Тому цілком обґрунтованою є пропозиція А.Ф. Волобуєва щодо виділення у стру-

ктурі кожної методики розслідування особливостей тактики проведення окремих слідчих дій як її самостійного структурного елемента [1]. Такий підхід цілком успішно використовується українськими криміналістами, якими підготовлено велику кількість праць з методики розслідування окремих видів злочинів.

Вивченням кримінальних проваджень, розпочатих за ст. 410 КК України, нами було встановлено, що на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень зазвичай проводяться такі СРД: огляд місця події – проводився у 67 % випадків, допит потерпілих та свідків – 100 %, допит підозрюваного – 36 %, обшук – 47 %. Тепер перейдемо до висвітлення конкретних процесуальних дій.

Як стверджує ряд авторів, огляд місця події – це слідча дія, яка полягає у безпосередньому сприйнятті об'єкта з метою виявлення слідів та інших речових доказів, з'ясування обставин події, а також обставин, що мають значення у справі [4, с. 217].

Під час розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень можуть проводитися такі огляди: місця події, ділянок місцевості та приміщень поза місцем події, предметів і документів, тіла живих осіб (освідування).

Розглянемо кожен з них окремо. Погоджуйтесь з Є.І. Макаренком, огляд місця події ми визначаємо як невідкладну слідчу дію, спрямовану на безпосереднє встановлення, сприйняття, дослідження та фіксацію обстановки місця події (стану, властивостей і ознак матеріальних об'єктів, що перебувають на місці події), слідів злочину та інших фактичних даних, які в сукупності дозволяють зробити ґрунтовний висновок про характер, механізм та мотиви злочину, особу злочинця та інші обставини, які підлягають доказуванню у разі порушення в подальшому кримінальної справи і провадження дізнання чи досудового слідства [6, с. 7].

Розслідування фактів незаконного заволодіння військовим майном, як доречно наголошує М.І. Карпенко, зазвичай розпочинається з огляду місця події, допиту очевидців чи свідків, яким відомі певні обставини вчиненого злочину, допиту підозрюваного, встановлення майнової шкоди, завданої державі, чи ступеня насильства щодо потерпілого. Огляд місця події необхідний у тих випадках, коли відомо лише місце заподіяння матеріальної шкоди і знайдено чи вилучено предмети та елементи військового майна. У ході цієї слідчої дії фіксується місце події, предмети військового майна, що стали об'єктом злочинних дій, які оглядаються і додаються до протоколу огляду, що проводиться з дотриманням вимог ст. 237 КПК України 2012 р. У разі заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому проводять його освідування [2, с. 86].

Одразу після підготовчих дій розпочинається безпосередній огляд місця події, під час якого діяльність слідчого набуває дослідницького характеру. На даному етапі головною особливістю аналізованої дії є визначення її меж. Помилку у їх визначенні, на чому наголошує К.О. Чаплинський, припускаються у випадках механічного фіксування слідів і обстановки на місці події, хоча саме характер події та обстановка визначають у кожному конкретному випадку межі території, яку потрібно ретельно оглянути. Через неогрунтоване звуження меж залишаються без огляду ті ділянки місцевості, на яких можуть бути об'єкти, безпосередньо пов'язані зі злочиним [9, с. 25].

При вивченні кримінальних проваджень, розпочатих за ст. 410 КК України, було встановлено, що під час проведення огляду місця події, дійсно, припускаються таких помилок. Вони мають місце здебільшого внаслідок фіксування слідів та обстановки на місці події без їх осмислення, тоді як характер подій і обстановка визначають у кожному конкретному випадку межі території, яка повинна ретельно оглядатися. Адже специфіка розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами полягає у тому, що злочинці іноді переміщуються досить значною територією протягом певного проміжку часу.

У робочому етапі огляду можна виділити оглядову і детальну стадії. Під час оглядової стадії слідчий отримує уявлення про характер події, встановлює положення предметів і явищ, аналізує їх взаємозв'язок. Після цього визначає межі огляду, порядок руху учасників огляду та методи дослідження окремих елементів та обстановки в цілому. По закінченні загального огляду слідчий переходить до детального, під час якого: об'єкти (кожен окремо) ретельно і детально оглядаються; живаються усі заходи з виявлення і вилучення слідів злочину; перевіряються дані загального огляду.

Важливе значення при проведенні огляду має також і його послідовність. На нашу думку, слідчий, залежно від ситуації, що склалася, повинен самостійно вирішувати питання про застосування того чи іншого методу огляду місця події. Однак під час розслі-

дування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами найбільш доречним та поширеним є концентричний метод огляду місця події.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що досягнення мети огляду можливе за умови своєчасного його проведення, використання різноманітних тактичних прийомів та методів. Для визначення послідовності проведення огляду необхідно враховувати слідчу ситуацію, що склалася, і використовувати наявну інформацію про вчинений злочин, визначаючи найбільш ймовірні місця знаходження слідів.

Способи вчинення незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами зазвичай є повноструктурними, тобто складаються з підготовки, безпосереднього вчинення діяння та приховування речових доказів. Тому доречно зазначити, що злочинці під час здійснення останньої складової можуть приховувати знаряддя злочину, речі, здобуті злочинним шляхом, предмети зі слідами злочину. Саме тому проведення обшуку за наявності для того підстав є не тільки правом, але й обов'язком слідчого.

Значення обшуків у розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами зумовлене тим, що нерідко їх результати містять початкові відомості, які доводять причетність осіб до злочинних дій і можуть бути основою висунення криміналістичних версій та планування розкриття злочинів. Крім того, усі виявлені під час обшуку матеріальні сліди злочину можна порівняти з інформацією, отриманою під час проведення слідчих оглядів. Взагалі обшук, як стверджує К.О. Чаплинський, – це слідча дія, змістом якої є примусове обстеження приміщень і споруд, ділянок місцевості, окремих громадян з метою відшукання і вилучення предметів, що мають значення для справи, а також виявлення розшукуваних осіб [10, с. 71].

За кримінальними правопорушеннями, кваліфікованими відповідно до ст. 410 КК України, може виникати необхідність у проведенні обшуку за місцем проживання підозрюваного. Під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами обшуки за місцем проживання підозрюваного проводяться відразу після його затримання, що дозволяє виявити і вилучити знаряддя злочину, речі і цінності, здобуті злочинним шляхом, та інші предмети й документи, які мають значення для справи. Отримана інформація у сукупності з іншими доказами може сприяти слідчому встановити істину у справі.

Розглядаючи допит потерпілого та свідків при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, слід зазначити, що взагалі допит є найбільш поширеною слідчою дією, за допомогою якої збирається інформація при розслідуванні кримінальної справи. Водночас допит – одна з найскладніших слідчих дій, адже для її успішного проведення і отримання позитивних результатів слідчі повинні володіти законами мислення, логічних методів і прийомів, даних психології й тактичних прийомів допиту, розроблених криміналістикою.

Допит можна визначити, на думку М.О. Янкового, як регламентований кримінально-процесуальним законом процес специфічної вербальної взаємодії з допитуваним, під час якої слідчий (дознавач, прокурор, суддя), використовуючи законні практичні прийоми і методи психологічного впливу, отримує від допитуваного і фіксує у протоколі усну інформацію про відомі йому обставини, що мають значення для розслідування злочину [11, с. 190]. Розслідуючи злочини, в яких не встановлено осіб, які їх учинили, слідчий, як зазначає О.В. Лускатов, переважно допитує свідків і потерпілих. Особа, що має кримінально-процесуальний статус підозрюваного, фігурує в таких справах значно рідше [5, с. 145].

Загалом допит складається з трьох частин: підготовки до допиту, безпосереднього допиту та фіксації результатів допиту. Підготовчий етап проведення допиту заснований на загальних правилах проведення цієї дії. Тому, не заглиблюючись у судження різних науковців, наведемо комплекс організаційних і тактичних заходів, що пропонує здійснити при підготовці до даної слідчої дії, наприклад, А.Ф. Волобуєв:

- ретельне, повне і всебічне вивчення матеріалів кримінальної справи;
- визначення черговості допиту (тобто кола осіб, які підлягають допиту та послідовності їх проведення);
- одержання інформації про допитувану особу;
- ознайомлення з деякими спеціальними питаннями;
- запрошення осіб, участь у допиті яких є обов'язковою;

- планування допиту;
- визначення часу і місця проведення допиту;
- підготовка робочого місця для проведення допиту [3, с. 295–297].

Під час робочого етапу бажано встановити зі свідком психологічний контакт. Після цього йому пропонують розповісти все, що йому відомо у справі. Свідок у вигляді вільної розповіді розповідає все, що йому відомо. Найчастіше вільна розповідь, як зазначає О. Олійник, не надає вичерпної інформації. Адже свідок може не надавати значення яким-небудь відомим йому обставинам, вважаючи їх неістотними для слідства, а тому не згадує про них. Іноді свідок не вміє точно сформулювати думку, забуває щось тощо. У цьому випадку застосовують такий риторичний прийом, як допит у формі запитань» [7, с. 31]. І дійсно, при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами не всі свідки розуміють важливість тих чи інших обставин для розслідування.

Серед тактичних прийомів, що найбільш доцільно використовувати під час допиту свідків у справах досліджуваної категорії, потрібно виділити швидкий темп допиту. Прискорення темпу допиту створює дефіцит часу, позбавляючи допитуваного можливості ретельно обґрунтовувати кожну відповідь, посилюючи емоційну напругу свідка, у зв'язку з чим недобросовісні свідки часто надають правдиві показання. Одразу слід зауважити, що даний тактичний прийом потрібно використовувати й з огляду на індивідуальні особливості свідка (характер, темперамент тощо).

Для успішного проведення допиту необхідно встановити психологічний контакт з допитуваною особою. Адже спілкування під час допиту, як доречно зазначає Л.Д. Удалова, ускладнюється тим, що допит є специфічною формою спілкування, у процесі якої громадяни, які перебувають у сфері досудового розслідування та судового розгляду справи, входять у безпосередній контакт з представниками слідчих та судових органів, які наділені владними повноваженнями» [8, с. 134]. Тому важливим є вміння слідчого викликати прихильність у свідка або сформулювати між учасниками допиту обстановку довіри. Не можна забувати, що кожен свідок є особистістю, у зв'язку з чим необхідним є вибір індивідуального шляху до встановлення з ним психологічного контакту.

Висновок. Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що до початкових слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами необхідно віднести огляд, обшук, допит потерпілих та свідків. Для визначення послідовності проведення огляду необхідно враховувати слідчу ситуацію, що склалася, і використовувати наявну інформацію про вчинений злочин, визначаючи найбільш ймовірні місця знаходження слідів. Обшук дає змогу виявити матеріальні докази, які в подальшому можуть стати основою для пред'явлення обвинувачення підозрюваній особі. Використання різних тактичних прийомів при проведенні обшуку дозволяє підвищити його ефективність. Допит свідків та потерпілих під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, має центральне значення на початковому етапі розслідування. В більшості випадків він є найбільш інформаційно наповненою СРД, за допомогою якої визначаються напрямки подальшого провадження.

Бібліографічні посилання

1. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна у сфері підприємництва. URL: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1295_page_20.html
2. Карпенко М. І. Окрема методика розслідування злочинів, передбачених ст. 410 Кримінального Кодексу України. *Юридична наука*. № 1. 2014. С. 78-91.
3. Криміналістика: підручник / В.Д. Берназ, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва. Харків: ХНУВС, 2001. 666 с.
4. Криміналістика: підручник. За ред. В.Ю. Шепітька. Київ, 2001. 682 с.
5. Лускатов О. В. Теорія та практика розслідування нерозкритих злочинів минулих років: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. Держ. ун-т внутр. Справ, 2008. 192 с.
6. Макаренко Є. І. Огляд місця події: довідник дільничного інспектора міліції. Дніпропетровськ: Юридична академія МВС, 2004. 210 с.
7. Олійник О. Допит свідка і потерпілого. *Віче: громадсько-політичне і теоретичне видання*. 2009. № 21. С. 30-33.
8. Удалова Л. Д. Деякі проблеми допиту інформатора в кримінальному судочинстві України. *Вісник Лузанської академії внутрішніх справ*. 2003. № 1. С. 133-137.
9. Чаплинський К. О. Організаційно-тактичні основи проведення слідчого огляду. *Криміналістичний вісник*. № 1(15). 2011. С. 22-29.

10. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. Держ. ун-т внутр. Справ, 2006. 306 с.

11. Янковий М. О. Генезис поняття та сутність допиту. *Науковий вісник Київського нац. ун-ту внутр. Справ.* 2007. № 5. С.185-187.

Надійшла до редакції 22.03.2018

SUMMARY

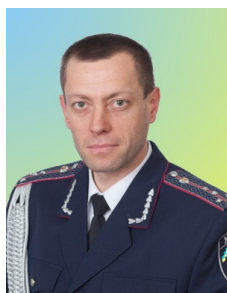
Yefimov M.M. Features of investigation (search) action at the initial stage of investigation of misappropriation by serviceman of weapons, ammunition and explosives. The scientific article is devoted illumination of some aspects of the investigation of the illegal seizure by a serviceman of weapons, combat supplies and explosives. The urgent investigating acts are examined, and the activity of the investigator by carry out urgent investigating acts by the investigation is examined too.

It has been concluded that initial investigations (investigatory actions) during investigations of the illegal seizure by a serviceman of weapons, war materials and explosives include the inspection, search, questioning of victims and witnesses. In order to determine the sequence of the survey, it is necessary to take into account the current situation of the investigation and to use available information about the crime committed, identifying the most likely locations of traces. The search makes it possible to identify material evidence that may later serve as a basis for bringing charges against a suspect.

Keywords: *serviceman, tactical operations, urgent investigating acts, investigating acts.*

* * *

УДК 343.98

Плетенець В.М. ©

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-1-160-163

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПОДОЛАННІ ПРОТИДІЇ ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННЮ

Стаття присвячена особливостям використання невербальної інформації в ході подолання протидії кримінальному судочинству взагалі та досудовому розслідуванню зокрема. Наголошується, що пошук індикаторів, котрі свідчать про вплив на відповідних учасників, має здійснюватись постійно, у тому числі із використанням знань відповідних спеціалістів.

Ключові слова: *невербальна інформація, подолання протидії, кримінальне судочинство, досудове розслідування.*

Постановка проблеми. Вмінню спілкуватись, при проведенні слідчих (розшукових) дій правоохоронцями наділяється значної уваги. Так, більшість слідчих (97 %) в ході інтерв'ю наголосили, що ця навичка є запорукою отримання необхідної інформації, вирішення конфліктних ситуацій, успіху розслідування. У той же час лише близько 31 % вказаних працівників використовують в ході розслідування можливості не вербальної інформації.

На питання про джерела отримання знань про «мову тіла» більшість слідчих визначала, що знає про неї з власного досвіду (45 %), літератури, зокрема психології (27 %), від колег (21 %), перегляду відповідних фільмів (17 %). Наведені відомості вказують, що провідна роль в діяльності правоохоронців надається вербальній складовій спілкування.

Однак, за деякими даними у процесі взаємодії людей від 60 до 80 % інформації передається невербальними засобами вираження. При цьому тільки 7 % корисної інформації передається в ході спілкування за допомогою слів; до 38 % - за допомогою звуків і

© Плетенець В.М., 2018